

KÁDÁR JÓZSEF

kadarjo91@citromail.hu
hallgató (SZTE BTK)

Magyarország és Jordánia

Kapcsolatok és a jordániai események magyarországi visszhangja (1964–1972)

Hungary and Jordan. Relations and Echoes of the Jordanian Events 1964–1972

Abstract After the establishment of the diplomatic relations between the Hungarian People's Republic and the Jordanian Hashemite Kingdom in 1964, Hungary was interested in only the trade and cultural relations between the two states. However, the Hungarian ambassadors sent a lot of information about the internal and foreign affairs of Jordan and tried to intensify the trade and cultural relations. This study presents the attempts Hungary has made to reach this goal.

Keywords Hungary, Jordan, foreign relations, 1964–1972

DOI 10.14232/belv.2015.3.5

<http://dx.doi.org/10.14232/belv.2015.3.5>

Cikkre való hivatkozás / How to cite this article:

Kádár, József (2015): Magyarország és Jordánia. Kapcsolatok és a jordániai események magyarországi visszhangja. *Belvedere Meridionale* 27. évf. 3. sz. 46–55. pp

ISSN 1419-0222 (print) ISSN 2064-5929 (online, pdf)

(Creative Commons) Nevezd meg! – Így add tovább! 4.0 (CC BY-SA 4.0)

(Creative Commons) Attribution-ShareAlike 4.0 International (CC BY-SA 4.0)

Bevezetés

Magyarországot, pontosabban Kádár János Forradalmi Munkás-Paraszt Kormányát az 1956-os forradalom és szabadságharc után a nemzetközi politikában súlyos elszigeteltség vette körül, amit egyrészt a szomszédos szocialista országokkal való kapcsolatok normalizálásával, másrészt a harmadik világbeli, elsősorban szovjetbarát és el nem kötelezett országokkal való diplomáciai, kulturális, kereskedelmi kapcsolatok kiépítésével kívánt orvosolni.¹ Utóbbi nagyon

¹ ROMSICS 2010. 512.

jól jött a magyar állam számára, hiszen ekkoriban ért véget a harmadik világ dekolonizációja, ezzel alaposan megnövelve a független államok számát. A kapcsolatok kiépítésében nem is annyira az ideológiai okok (bár az imperializmus elleni harc, mint legfőbb indok, mindvégig megmaradt), mint inkább a gazdasági-kereskedelmi érdekek játszottak szerepet.² Az arab világ országai közül Magyarország az 1960-as évek közepén vette fel a diplomáciai kapcsolatokat többek között Kuvaittal, Libanonnal, Líbiával³ és Jordániával is.

A következőkben bemutatásra kerülnek a Magyar Népköztársaság és a Jordániai Hásimita Királyság közötti diplomáciai kapcsolatok kezdetei. Vizsgálódásunk a diplomáciai kapcsolatok 1964-ben történő felvételétől egészen az 1970-es évek elejéig mutatja be a két ország közötti érintkezést diplomáciai, gazdasági-kereskedelmi és kulturális téren. Minthogy két ország között az ilyen szintű kapcsolat egyet jelentett azzal is, hogy valamilyen módon reagálnak a másik országban történt eseményekre, szó lesz arról is, hogy a Jordániával kapcsolatos események milyen sajtóvisszhangot kaptak Magyarországon,⁴ és hogy a nagykövetség milyen információkkal látta el a külügyminisztériumot az arab államban történt politikai eseményekkel kapcsolatban. A Magyar Nemzeti Levéltárban fellelhető forrásokból arra vonatkozóan is található információkat, hogy a felek milyen kezdeményezéseket tettek a kapcsolatok elmélyítése érdekében.

A diplomáciai kapcsolatok felvétele

Bár a magyar kormány részéről cél volt a harmadik világ országaival a diplomáciai és kulturális kapcsolatok kiépítése, a gazdasági tevékenység növelése, Jordániával, „az imperializmus előretolt bástyájával”⁵ mégis vonakodott felvenni a kapcsolatot. 1962-ben és 1963-ban Jordánia bagdadi ügyvivőjén, Diáb Oránon keresztül tartották a kapcsolatot, aki saját elmondása szerint Ráth nagykövettel állt baráti kapcsolatban, és beszélgetéseik során Orán szorgalmazta a két ország közötti diplomáciai kapcsolat felvételét.⁶ Ekkor azonban a magyar fél nem reagált a kérésre. Amikor azonban 1963-ban a Szovjetunió, egy évvel később pedig Lengyelország létesített Jordániával diplomáciai kapcsolatot, a magyar vezetés, amelynek fő célja a szovjet külpolitikai irányvonal feltétel nélküli követése volt,⁷ rászánta magát a nagykövetségi szintű kapcsolatfelvételre, amellyel kapcsolatban az Elnöki Tanács 1964. április 25-én hozott határozatot. A külügyminisztérium azonban nem kívánt Ammánban nagykövetséget felállítani, ezért Murai

² J. NAGY 2006. 73.

³ Vö. SZILÁGYI 2013. 151–170.

⁴ A *Népszabadság* a jordániai belpolitikai eseményekről nemigen számolt be, és nem kerültek szóba a két ország közötti kulturális, tudományos és kereskedelmi kapcsolatok sem, így ezekkel kapcsolatban csak a levéltári forrásokra támaszkodhatunk. A *Népszabadság*ban azonban a Jordánia és Izrael közötti katonai konfliktusok kiemelt figyelmet kaptak.

⁵ Jordániát 1921-ben a britek hozták létre, miután népszövetségi mandátumként megkapták a területet. A későbbi évtizedekben természetesen az angol, majd a második világháború lezárulásától az amerikai befolyás is jelentős volt az országban. Hadseregét, az Arab Légiót angol tisztek képezték ki és irányították. Lévéen az ország területének 90%-a sivatag, mezőgazdaságra alkalmas területe csak az 1950-ben anektált Nyugati Part (a Jordán folyótól nyugatra eső terület), más néven Ciszjordánia volt. Ásványkincsekben rendkívül szegény volt az ország (a foszfát a legjelentősebb), olajlelőhelyekkel nem rendelkezett. Jordánia csak a Nagy-Britannia, az Egyesült Államok és néhány gazdagabb arab ország által neki nyújtott pénzügyi segítségből tudott megélni. Költségvetése ennek ellenére is deficitese maradt.

⁶ MNL-OL KÜM Adm. Iratok (XIX-J-1-k) Jordánia 1967. 21. d. 2618-1 (Továbbiakban: Adm. iratok)

⁷ ROMSICS 2010. 513.

István damaszkuszi nagykövetet⁸ akkreditálták Jordániába, aki ezután a szíriai és a jordániai, majd 1965-től a libanoni nagykövet tisztségét is betöltötte.

Murai megbízólevelének átadására 1964. szeptember 30-án került sor. A ceremónia előtt a jordániai külügyminiszter folytatott beszélgetést a magyar nagykövettel. Kora délután végül sor került a hivatalos átadásra is Husszein király jelenlétében, aki az ünnepség után személyesen is beszélt Muraival. A közvetlen, baráti hangulatú társalgás során a király kérte, hogy Murai a kapcsolatok szélesítése érdekében tegyen meg minden tőle telhetőt.⁹ Ezt, mint azt a későbbiek látni fogjuk, Murai és utódai is megfogadták. Az ünnepség után másnapra meghívást kapott a parlament őszi ülészakánának megnyitó ülésére.

Diplomáciai kapcsolatok

A hatnapos háború előtt

Magyarország és Jordánia között a diplomáciai kapcsolatok elsősorban a mindenkori damaszkuszi nagykövet ammáni látogatásaira korlátozódtak, melyek során más országok nagyköveteivel és jordániai tisztviselőkkel, miniszterekkel folytatott beszélgetések alkalmával jórészt a jordániai és általánosságban a közel-keleti helyzetről tájékozódott.

Murai első bemutatkozó látogatására 1964 utolsó napjaiban került sor. December 31-én látogatta meg Bahjat Talhuni miniszterelnököt, akinek a nagykövet elárulta, hogy Magyarország elsősorban a kereskedelmi és kulturális kapcsolatok fejlesztését tartja fontosnak.¹⁰ Ez legfőbbképp Jordánia eltérő politikai berendezkedéséből és külügyi kapcsolataiból fakad. A Nyugat-barát monarchiában a politikát a királyi család, mindenekelőtt Husszein király irányítja, aki egyben a nyugati orientáció legfőbb híve is. A hidegháborús gondolkodásban ez az erős amerikai–angol orientáció egyet jelentett azzal, hogy Jordánia révén az „imperializmus” a Közel-Kelet szívében is jelen van. Ezek alapján nem véletlen, hogy a nagykövetek jelentései a palesztin kérdéssel kapcsolatos jordániai–szíriai vagy jordániai–palesztin ellentétet is „imperialista–antiimperialista” harcnak bélyegezték.¹¹

A dolog azonban nem ilyen egyszerű, és nagy vonalakban meg kell említeni az előzményeket is. 1947-ben a brit mandátumot, Palesztinát az ENSZ Közgyűlése felosztotta, méghozzá oly módon, hogy területének egyik részét a zsidó államnak, a másik részét egy arab (palesztin) államnak adta, Jeruzsálem városát pedig nemzetközi felügyelet alá vette. Az 1948–1949-ben zajló első arab–izraeli háború¹² után Izrael és az arab országok között megkötött fegyverszüneti egyezmények értelmében meghúzták a határokat, aminek következtében Izrael az ENSZ

⁸ Murai István (1907–1974) diplomata, 1937-től volt a kommunista párt tagja. 1949-től állt a külügyminisztérium alkalmazásában, több külföldi nagyvárosban teljesített diplomáciai szolgálatot (Róma, Párizs, Teherán, Ankara, Kabul). 1964–1968 között damaszkuszi nagykövet, 1968-ban nyugdíjazták. *Magyar életrajzi lexikon 1000-1990.* (Főszerk.: Kenyeres Ágnes) <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/index.html>, letöltve: 2015. 02. 26.

⁹ MNL-OL KÜM TÜK Iratok (XIX-J-1-j) Jordánia 1965. 62. d. 2165/4 (Továbbiakban: TÜK iratok)

¹⁰ TÜK iratok 1965. 62. d. 00411/1

¹¹ Jordánia ezekben az időkben komoly politikai konfliktusban állt Szíriával és Egyiptommal. A legnagyobb egyetértés Jordánia és Szaúd-Arábia között alakult ki, utóbbi szintén szoros kapcsolatot tartott fenn az Egyesült Államokkal, és politikai berendezkedése is hasonló volt, lévén mindkét állam monarchia.

¹² Ezt a háborút Izrael Állam létrejötte (1948. május 14.) másnapján az arab országok indították el.

által 1947-ben a neki ítélnél jóval nagyobb területet vett birtokba, ráadásul a palesztin arab állam sem jött létre. A Nyugati Partot (Ciszjordániát), amely egyébként az arab állam része lett volna, Jordánia bekebelezte. Az itt élő palesztinai arabok épp ezért nem csak Izraelt tekintették ellenségnek, hanem Jordániát is.¹³ Az Arab Ligán belül a tagállamok többsége az 1950-es évek végétől kezdve támogatta a palesztinok mozgalmait, melyek célja természetesen Palesztina állam létrehozása, illetve felszabadítása volt.¹⁴ Részben ennek hatására, részben pedig amiatt, hogy a kb. 700 ezer palesztin menekült megelégedte, hogy „nyomorúságos körülmények között tengeti életét”¹⁵ az UNRWA¹⁶ által fenntartott, az izraeli határ mentén felállított táborokban, 1964-ben létrejött a Palesztin Felszabadítási Szervezet, amelynek vezetője Ahmed Sukeiri lett.

Jordánia számára nagy terhet jelentettek a palesztin menekültek, akik a nyomor és Palesztina elrablása miatt nemcsak az izraeliekkel, hanem gyakran a jordániai hatóságokkal is komoly összetűzésbe keveredtek. Megtorlandó és megelőzendő a palesztinok részéről az elégedetlenséget, Jordániában több letartóztatási hullám is zajlott, pl. 1966 nyarán, amikor állítólag több „haladó személyt, köztük 80-100 kommunistát is letartóztattak, fizikailag bántalmaztak és kínozták őket”.¹⁷ Jordánia kormánya és királya, valamint a PFSZ között tehát komoly ellentét alakult ki. Husszein és Sukeiri kölcsönösen megvádolták egymást. A PFSZ vezetője azt vetette a király szemére, hogy csak szóban támogatja a palesztinok ügyét, de valójában éppen ellenük dolgozik. Husszein viszont a palesztinok jordániai hatóságok elleni fellépéseit úgy értelmezte, mint a jordániai állam megszüntetését célzó kísérletet.¹⁸

1966. november 13-án végül Izrael is megelégedte, hogy Jordánia felől nap mint nap fegyveres támadások érik az országot, ezért a zsidó állam megtorló támadást intézett a Nyugati Part ellen, melynek során 18 jordániai állampolgár vesztette életét és 125 lakást semmisített meg.¹⁹ Az addigi egyik legsúlyosabb határincidensről a magyar sajtó is beszámolt.²⁰ Az incidens után Sukeiri követelte, Jordánia fegyverezze fel a palesztin lakosságot, hogy megvédhesse magát az izraeli agresszióval szemben. Erre Husszein természetesen nem volt hajlandó.

Jordánia tehát komoly belpolitikai válságot élt át az 1960-as évek közepén, ami állandó kormányválságokat eredményezett. Gyakorik voltak a király és a kormány közötti ellentétek, amelyek nem egyszer a parlament feloszlásához, kormányátalakításhoz, vagy éppen teljesen új kormány kinevezéséhez vezettek.

A magyar–jordániai diplomáciai kapcsolatok tekintetében komoly előretörés nem történt az első három évben. Murai István nagykövet a jordániai miniszterelnökökkel és külügyminiszterekkel folytatott beszélgetései alkalmával csupán a Magyarországra akkreditálandó jordániai nagykövet kérdéséről tudott tárgyalni, és bár minden alkalommal kapott ígéretet, Jordánia mégsem akkreditált nagykövetet Budapestre.

¹³ Ennek első megnyilvánulása Abdalláh jordániai király meggyilkolása volt 1951-ben.

¹⁴ J. NAGY 2006. 113.

¹⁵ TÜK iratok 1967. 50. d. 001634

¹⁶ Az ENSZ Segélyezési és Munkaügyi Hivatala a Közel-keleti Palesztin Menekülteknek. 1949-ben létrehozott szervezet a palesztin menekültek megsegítésére.

¹⁷ Mivel a kommunisták támadták leginkább a jordániai kormányt, és többek között ők támogatták a leginkább a palesztinokat, Husszein király keményen fellépett ellenük, még kommunistaellenes törvényeket is hozatott a parlamenttel. TÜK iratok 1965. 62. d. 00411/2; 1967. 50. d. 001634

¹⁸ TÜK iratok 1966. 63. d. 00777/4

¹⁹ Az incidensről bővebben: GILBERT 2000. 341.; SALIBI 1998. 217–218.

²⁰ Vö. a *Népszabadság* 1966. novemberi számai.

A hatnapos háború után

Az 1967. június 5–10. között zajló harmadik arab–izraeli háború rendkívül súlyos csapást jelentett Jordánia számára. Nem csak mezőgazdaságilag hasznosítható területének legnagyobb részét veszítette el, hanem drasztikusan megnőtt a palesztin menekültek száma is, akik a Jordán folyó keleti partjára özönlöttek. A magyarországi sajtó napi rendszerességgel címlapon számolt be magáról a konfliktusról és utána az ENSZ Biztonsági Tanácsában zajló vitákról. Talán mondani sem kell, hogy Magyarország teljes szolidaritásáról biztosította, és erkölcsileg, pénzügyileg, valamint segélyszállítmányok küldésével támogatta az izraeli agresszió által sújtott arab országokat, amiért Jordánia részéről a külügyminisztérium köszönetet is mondott a magyar nagykövetségnek.²¹ Magyarország a Vöröskereszt Társaságok Ligája felhívásának eleget téve 1967 júliusában 500 ezer forint értékben háromtonnányi segélyt küldött a palesztin menekülteknek.²²

A háború után Jordánia, amely úgy érezte, hogy nyugati támogatói cserbenhagyták Izraellel szemben, felülvizsgálta addigi külpolitikáját, és már nem csupán a Nyugat, hanem a szocialista országok felé is nyitott.²³ Ennek első nagy lépése volt, hogy Husszein király 1967 októberében Moszkvába látogatott, ahol a kapcsolatok elmélyítéséről volt szó, elsősorban kulturális és gazdasági tekintetben. A magyar források szerint ekkor az amerikaiak meg is akarták akadályozni a király szovjetunióbeli látogatását, sőt még politikai nyomást is gyakoroltak rá. Husszein azt próbálta bebizonyítani a nyugati támogatóinak, hogy „Jordánia rendelkezik olyan kapcsolatokkal a Szovjetunióval, hogy egyszer akár katonai támogatásban is részesüljön”.²⁴

A jordániai külpolitika változása azt is eredményezte, hogy a baloldali irányultságú politikai erők elleni fellépések enyhültek. Nagy György ideiglenes ügyvivő 1968 eleji jelentése szerint a Jordániai Kommunista Párt helyzete „általánosságban javult”. A párt képviselői tárgyaltak Husszein királlyal, és úgy tűnt, „a király támaszkodni is kíván ezekre az erőkre”.²⁵ Hogy ez valóban így volt, az nem valószínű. Mindenesre ekkor már csak egy kommunista volt börtönben, de őt is hamarosan szabadon engedték.

Magyarország, miután 1968-ban két évre az ENSZ Biztonsági Tanácsának tagja lett, közvetlenül is részt vett az arab–izraeli konfliktussal kapcsolatos vitákban. Nagy port kavart a BT-ben, amikor 1968. március 21-én Izrael ismét támadást indított Jordánia ellen, egészen pontosan a karamehi palesztin menekülttábor ellen. A zsidó állam azonban súlyos veszteségeket szenvedett el, így visszavonulni kényszerült. Bár az izraeliek csupán „jordániai szabotázsponctokat akartak felszámolni”,²⁶ valójában legfőbb céljuk az volt, hogy a Jasszer Arafat vezette Fatah nevű szervezetet²⁷ felszámolják, amelynek ekkor Karamehben volt a főhadiszállása.²⁸

A konfliktus után a Biztonsági Tanács vitájában Magyarország (Csatorday Károly képviselő révén) Jordániát támogatta, és kérte, hogy az ENSZ Alapokmányának VII. fejezete értelmében kényszerítő intézkedéseket vezessenek be Izrael ellen. Erre azért lett volna szükség, mert a zsidó állam addig minden BT-határozatot figyelmen kívül hagyott, így a magyarok szerint erélyesebb fellépésre lett volna szükség.

²¹ TÜK iratok 1967. 50. d. 001634/4

²² Adm. iratok. 1967. 21. d. 4979-1

²³ TÜK iratok 1967. 50. d. 001634/1

²⁴ TÜK iratok 1967. 50. d. 004026

²⁵ TÜK iratok 1968. 47. d. 00946

²⁶ *Népszabadság*, 1968. március 22.

²⁷ A Fatah 1957-ben létrejött terrorszervezet, legfőbb célja Palesztina felszabadítása. Vezetője Jasszer Arafat. A szervezet 1968-ben belépett a PFSZ-be, amelynek 1969-ben Arafat lett a vezetője. FERWAGNER–KOMÁR – SZÉLINGER 2003. 117–118.

²⁸ Az összecsapásról részletesebben ld.: FERWAGNER–KOMÁR 2003. 150–154.; SALIBI 1998. 228–229.

Husszein király 1970-ben elérkezettnek látta az időt arra, hogy háttérbe szorítsa a palesztin ellenállást, ami miatt polgárháborús helyzet alakult ki az országban a kormányzat és az ún. „kommandók” között, amelyeket javarészt a Fatah irányított. Husszein nagyon nehéz helyzetbe került, hiszen az arab országok a palesztinokat támogatták, így hatalma is megingott. A királynak végül sikerült kiszorítani 1970 szeptemberében a Fatahot Jordániából („fekete szeptember”).²⁹ Ezt követően Jordánia belpolitikai helyzete sokáig nem konszolidálódott, fegyveres összecsapások továbbra is gyakran előfordultak, és a Fatah is egyre több terrorakciót hajtott végre, amelyek közül a legnagyobb visszhangot Vaszfi al-Tall jordániai miniszterelnök meggyilkolása volt Kairóban, 1971. november 28-án.³⁰

Magyarország és Jordánia között a diplomáciai kapcsolatok közvetettek voltak, annak ellenére, hogy a magyar állam a Biztonsági Tanácsban, a sajtóban és már nyilatkozatokban is teljes mértékben Jordániát, tágabb értelemben az arabokat támogatta a közel-keleti konfliktusban. Ugyanakkor Mányik Pál nagykövet³¹ jelentése szerint Magyarország továbbra is „reakciós monarchiának” tekintette az arab országot, amely most már „kénytelen megtérni a haladó elemeket”, és a külpolitikában is együtt kell működnie a szocialista és az arab országokkal.³² Viszont jordániai részről továbbra sem akkreditáltak nagykövetet Magyarországra.

Gazdasági kapcsolatok

A két ország közötti kereskedelmi forgalom elsősorban a magyar állam libanoni kereskedelmi kirendeltségén keresztül zajlott, amely engedélyt kapott a jordániai kereskedelemre is. Kereskedelmi kapcsolataink Jordániával már a diplomáciai kapcsolatok felvétele előtt is kialakultak, még ha alacsony szinten is. Magyarország elsősorban textíliákat, közszükségleti cikkeket és hengereltárukat exportált Jordániába, 1960-ban 5,6 millió devizaforint értékben,³³ ami az évek során egyre növekedett. Ugyanakkor Magyarország semmit nem importált az arab országból, aminek az az egyszerű oka, hogy Jordánia ásványkincsekben rendkívül szegény országgént csak foszfáttal rendelkezett, amelyre viszont Magyarországnak nem volt szüksége.³⁴

A kapcsolatok fejlesztése érdekében Murai nagykövet többször is javasolta a külügyminisztériumnak, hogy egy kereskedelmi delegáció látogasson el a jordániai fővárosba. Nubar Kaprielian ammáni kereskedővel, a Kaprielian Trade Agency vezetőjével folytatott tárgyalásain úgy értesült, hogy a Bejrútból irányított magyar kereskedelmi tevékenység rendkívül hiányos, és nem elsősorban a magyar áruk eladására irányul. Murai véleménye szerint ezeket a kérdéseket a kereskedelmi delegáció megtárgyalhatná a helyiekkel. Ezenfelül a nagykövet fontosnak tartotta, hogy Ammánban diplomáciai képviselőt állítsanak fel, vagy ha erre nincs lehetőség, akkor kereskedelmi kirendeltséget, amely politikai feladatok elvégzésére is felhatalmazást kapna.³⁵

²⁹ Az 1970-es eseményekkel kapcsolatban ld. bővebben: FERWAGNER–KOMÁR 2003. 161–177.; SALIBI 1998. 233–239.

³⁰ TŰK iratok 1971. 56. d. 001472

³¹ Mányik Pál (1925–1974) diplomata, Budapesten bölcsészdiplomát szerzett, ezután a Sorbonne-on is tanult. 1949-től diplomáciai munkát végzett, 1968–1970 között volt damaszkuszi, ammáni és bejrúti nagykövet. *Magyar életrajzi lexikon 1000–1990.* i. m.

³² TŰK iratok 1970. 46. d. 001263

³³ MNL-OL MSZMP Külügyi Osztály (M-KS 288-32) 1964. 42. ő.e. 119-149.

³⁴ Uo.

³⁵ TŰK iratok 1965. 62. d. 00411/1

A kereskedelmi forgalom folyamatos növekedését megzavarta az 1967-es hatnapos háború, amely súlyos következményekkel járt Jordánia számára, hiszen – mint láttuk – elvesztette a mezőgazdasági termelésre alkalmas területének csaknem egészét, így a magyar export ebben az évben visszaesett. A visszaesés abban nyilvánult meg, hogy a Nyugati Part Izrael általi megszállásával a magyar állam jelentős piacot veszített el, ráadásul a Szuezi-csatorna lezárásával az Akabai-öböl is megközelíthetetlené vált, így az árukat Bejrútból gépkocsikon, teherautókon kellett Jordániában továbbszállítani, ami viszont jelentősen növelte a szállítási költségeket. A damaszkuszi nagykövetség jelentése szerint 1967 októberéig a kereskedelmi forgalom még csak 7,4 millió devizaforintot ért el.³⁶ A hatnapos háború után ismét nőtt a forgalom a két ország között, 1969-ben már elérte a 15 millió forintot.³⁷ 1967 augusztusában Murai egyik jelentésében arról írt, hogy a magyar–jordániai kapcsolatok jövőbeni fejlődése érdekében – ami véleménye szerint Jordániának is érdekében állt – szorosabbra kell fűzni a gazdasági kapcsolatokat, és javasolta, hogy a két állam kereskedelmi és iparkamarai szinten kössön kétoldalú megállapodást.³⁸

1969 tavaszán Mányik Pál nagykövet jordániai látogatásai során megbeszélést folytatott a jordániai külügyminiszter-helyetttel és a gazdasági miniszterrel, ahol arab részről szóba került a kereskedelmi kapcsolatok aránytalanságának bizonyos kompenzációja, nevezetesen a jordániai foszfát Magyarországra történő exportja.³⁹

Lehetőség nyílt légügyi egyezmény megkötésére is. Már közvetlenül a diplomáciai kapcsolatok felvétele után szóba került, hogy a MALÉV a Budapest–Damaszkusz repülőjáratát Ammánig meghosszabbíthatná. A kérdés azonban sokáig háttérbe szorult, végül 1971-ben kezdődtek meg a tárgyalások. Magyar részről semmi akadály nem volt az egyezmény megkötésének, ám a jordániai légügyi igazgató előzetesen pénzügyi egyezményt akart kötni a MALÉV-val, de a magyar légitársaság „közvetlen érdekeltség hiányában erre nem volt hajlandó”, így a légügyi egyezményt sem kötötték meg.⁴⁰

A nagykövetek a kapcsolatok elmélyítésére vonatkozó javaslatait a külügyminisztérium az 1970-es évek elejéig nem vette figyelembe, így nem csak konkrét kereskedelmi egyezmény nem jött létre a két ország között, hanem kereskedelmi delegációkat sem küldtek a felek egymáshoz. A magyar kormány mindössze annyit tett az ügy érdekében, hogy 1966-ban a libanoni kereskedelmi tanácsosunkat Jordániába küldte, hogy felmérje, milyen lehetőségek adódhatnak a kapcsolatok szélesítése érdekében, de a jelek szerint a hazai vezetők nem kaptak tőle pozitív visszajelzést.⁴¹

Kulturális és tudományos kapcsolatok

A két ország közötti kulturális kapcsolatok tekintetében már Murai megbízólevelének átadása utáni évben, 1965-ben nagyjelentőségű eseményre került sor. Isza an-Nauri jordániai író decemberben kéthetes látogatást tett Budapesten, eleget téve a Kulturális Kapcsolatok Intézete (KKI) meghívásának. 1964-ben Germanus Gyula orientalista professzor vetette fel a jordániai író Magyarországra való meginvitálásának ötletét. Ennek apropója az volt, hogy az irodalmár

³⁶ TÜK iratok 1968. 47. d. 00938

³⁷ TÜK iratok 1970. 46. d. 001263/6

³⁸ TÜK iratok 1967. 50. d. 001634/1

³⁹ TÜK iratok 1970. 46. d. 001246/2

⁴⁰ TÜK iratok 1972. 50. d. 00749

⁴¹ Adm. iratok 1966. 23. d. 1182-2

magyar műveket fog arabra lefordítani. Ittlétekor több, magyar írók, költők tollából származó művet kapott kézhez olasz és angol nyelven, többek között Madách Imre *Az ember tragédiája* című művét, vagy Molnár Ferenc és Mikszáth Kálmán írásait, és természetesen volt szerencséje megismerkedni a magyar irodalmi élet képviselőivel is.⁴² Később, 1970-ben an-Nauri az ammáni rádióban előadást is tartott Germanus Gyuláról és tudományos munkásságáról. Az előadás szövege az *al-Adib* (Az irodalmár) című bejrúti folyóiratban is megjelent.⁴³

Ugyancsak 1970-ben a jordániai kulturális miniszter azzal a kéréssel fordult Magyarországhoz, hogy egy néprajzban, folklórbán jártas szakembert küldjenek az arab országba. Bár a magyar fél az akkor Etiópiában dolgozó Vadasi Tibort javasolta erre a feladatra, kiküldetésére mégsem került sor.⁴⁴

Ebben az évben kerülhetett volna sor a két állam között kulturális és tudományos együttműködési egyezmény aláírására is. A magyar fél még az egyezményt is megszövegezte, a magyar állami vezetők részéről végül mégsem kapott támogatást az ügy.⁴⁵ Ugyanígy nem jött létre a Magyar Rádió és a Jordániai Rádió között sem megállapodás, ennek megkötését ugyanis a magyar fél éppen a kulturális egyezmény aláírásától tette függővé.⁴⁶

1970 még egy kudarcról volt emlékezetes a kulturális kapcsolatok tekintetében. A Rajkó együttes a nagykövetség jóvoltából meghívást kapott Szíriába. Hosszas tárgyalások után végül sikerült Jordániában is fellépési lehetőséget biztosítani számára. Az együttes szíriai fellépése nagy sikert aratott, Ammán azonban szeptember 8-án (alig két nappal a fellépés előtt) az országban fennálló kedvezőtlen helyzetre („fekete szeptember”) hivatkozva visszalépett, és nem fogadta a magyar együttest.⁴⁷

1970 tehát mozgalmas év, egyszersmind nagy áttörés lehetett volna a magyar–jordániai kulturális kapcsolatok történetében, hiszen az egyszerű csomagváltásokon (könyvek, dokumentumfilmek stb.) túllépve nemcsak szakemberek, együttesek jordániai fellépéseinek kora kezdődött volna el, hanem létrejöhetett volna a két ország közötti kulturális egyezmény is.

A tudományos kapcsolatokat tekintve először is fontos kiemelnünk, hogy Magyarország évről évre ösztöndíjat biztosított néhány jordániai állampolgár részére, akik az ország különböző egyetemén tanulhattak, elsősorban az orvos- és mérnökképzésben. Természetes, hogy azokat a diákokat, akiknek rokona jó kapcsolatban állt a magyarokkal, vagy esetleg már korábbi években Magyarországon tanult, azt a Művelődési Minisztérium előnyben részesítette az ösztöndíjas helyek kiosztásánál. Így jutott magyarországi ösztöndíjhoz Aram Kaprielian is, a korábban említett Núbar testvére, aki a mérnöki képzésben kapott helyet, felesége pedig a tolmácsképzésben vehetett részt. Később Núbar Kaprielian fia is ösztöndíjat kapott, és gyakran előfordult, hogy korábban végzett ösztöndíjasok testvéreiket juttatták be a magyar egyetemekre. A Művelődési Minisztérium általában évente öt jordániai állampolgár számára biztosított ösztöndíjat, de gyakran előfordult, hogy az MSZMP, a KISZ vagy a SZOT további helyeket finanszírozott.

Úgy tűnik, a két ország sokkal sikeresebben ápolta tudományos kapcsolatait, mint a kulturális relációkat. 1966-ban a jordániai Földművelésügyi Minisztérium azzal a kéréssel fordult a magyar nagykövetséghez, hogy próbáljon Magyarországról napraforgómagot szerezni, hogy

⁴² Uo. 1548-1

⁴³ Adm. iratok 1970. 23. d. 1688-1

⁴⁴ Uo. 2244

⁴⁵ TŰK iratok 1970. 46. d. 001271/1; 1971. 56. d. 001428

⁴⁶ Uo. 001929

⁴⁷ Adm. iratok 1970. 23. d. 4325-1; 4325-2

az arab országban „magas terméshozamú és olajtartalmú növényeket termesztessenek”. Ezt a magyarok készséggel teljesítették.⁴⁸

Ugyanebben az évben az Arab Orvosok Közel- és Közép-keleti Bizottságának vezetősége felhívást intézett a magyar nagykövetséghez a következő esztendőben megrendezendő orvoskonferenciával kapcsolatban, és kérték magyar orvosok részvételét is. A bejrúti Libanoni–Francia Intézet által két évente megrendezett konferencián „magas színvonalú szakmai viták zajlanak, és tudományos szempontból is érdekesek”. Az Egészségügyi Minisztérium Karlinger Gy. Tihamért, a pécsi egyetemen oktató sebészorvost delegálta az Ammánban megrendezett konferenciára.⁴⁹

A sportkapcsolatok terén csupán Vadas Miklós labdarúgóedző egyéves jordániai munkájáról tudunk beszámolni. 1965 márciusában lett a jordániai válogatott vezetőedzője, feladata a nemzeti tizenegy felkészítése az 1965 szeptemberében megrendezésre kerülő kairói Arab Kupára, a jordániai klubcsapatok munkájának felügyelete, irányítása, valamint edzőtanfolyam indítása. Vadast a Jordániai Olimpiai Bizottság szerződtette, melynek elnöke Husszein király nagybátyja, Saríf Husszein bin Nasszer volt.⁵⁰

Összegzés

A két ország között tehát nem volt élénk diplomáciai kapcsolat, az érintkezés csupán a jordániai eseményekről való tájékozódásra terjedt ki, és mint láthattuk, magyar részről nem is történt kezdeményezés a kapcsolatok elmélyítésére. Ez elsősorban annak tulajdonítható, hogy hazánk nem kívánt ennél szorosabb kapcsolatot kialakítani a Nyugat-barát Jordániával, amelynek bélyegét az arab állam a hatnapos háború után sem tudta eltüntetni, pedig ekkortól figyelhető meg Jordánia részéről a szocialista országokkal (elsősorban a Szovjetunióval) való tudatos kapcsolatkeresés. Közrejátszhatott talán az is, hogy az arab állam évekkel a diplomáciai kapcsolatok felvétele után sem akkreditált nagykövetet Budapestre.

A diplomáciai kapcsolatokkal szemben a kulturális és a kereskedelmi kapcsolatok jóval élénkebbek voltak, mégis hiányérzetünk lehet abban a tekintetben, hogy államközi egyezmények mégsem kötöttek a kísérletek ellenére sem. S bár e kapcsolatok élénknek számítanak a diplomáciai kapcsolatokhoz képest, mégis nagyon aránytalanok. Ismert okok miatt Magyarország Jordániával folytatott kereskedelmi forgalmának 100%-a export. De ezt az aránytalanságot a kulturális-tudományos kapcsolatok tekintetében is megfigyelhetjük. *

FELHASZNÁLT IRODALOM

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára
Külügyminisztérium Titkos Iratok (XIX-J-1-j)
Külügyminisztérium Adminisztratív Iratok (XIX-J-1-k)

⁴⁸ Adm. iratok 1966. 23. d. 1182-1

⁴⁹ Magyarország a jordániai mellett az izraeli orvos-kongresszusra is meghívást kapott. Az 1967-es háború miatt azonban (melynek következtében Magyarország megszakította a diplomáciai kapcsolatokat Izraellel) magyar delegáció nem vett részt az izraeli konferencián, azon „részvételünk nem volt kívánatos”. Adm. iratok. 1967. 1949-7

⁵⁰ Adm. iratok 1965. 27. d. 843-2; 843-4

MSZMP Külügyi Osztály iratai (M-KS 288-32)

Magyar életrajzi lexikon 1000-1990 (Főszerk: Kenyeres Ágnes). <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/index.html>

Népszabadság

FERWAGNER PÉTER ÁKOS – KOMÁR KRISZTIÁN (2003): *Arafat*. Szeged, Maxim

FERWAGNER PÉTER ÁKOS – KOMÁR KRISZTIÁN – SZÉLINGER BALÁZS (2003): *Terrorista szervezetek lexikona*. Gavrilo Principtől Oszama bin Ladenig. Szeged, Maxim.

GAZDAG FERENC – KISS J. LÁSZLÓ (szerk.) (2004): *Magyar külpolitika a 20. században*. Tanulmányok. Budapest, Zrínyi.

GILBERT, MARTIN (2000): *Izrael története*. Budapest, Pannonica.

J. NAGY LÁSZLÓ (2006): *Magyarország és az arab térség*. Szeged, JATEPress.

ROBINS, PHILIP (2004): *A History of Jordan*. Cambridge, Cambridge University Press.

ROMSICS IGNÁC (2010): *Magyarország története a XX. században*. Budapest, Osiris.

SALIBI, KAMAL (1998): *The Modern History of Jordan*. London, I.B. Tauris.

SZILÁGYI PÉTER (2013): *A libiai monarchia a függetlenségtől a nacionalista forradalomig, 1951–1969*. Doktori értekezés. Szeged, SZTE BTK.